

УДК 811.1612-(07)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-20>

Вікторія ТОВСТЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2971-4931

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри бізнес-лінгвістики

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

(Київ, Україна) *tovstenko.vika@ukr.net*

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІЧНА ТЕРМІНОСИСТЕМА ЯК КОМПОНЕНТ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Досліджено одну з найактуальніших і найскладніших проблем українського мовознавства – формування економічної термінології на національній основі, проаналізовано типи лексичного запозичення, загальні риси, що визначають суть терміна як лексичної одиниці спеціального, обмеженого функціонування; зосереджено увагу на термінах-стандартах. Досліджено загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни. Наголошено на основних ознаках наукової мови. Доведено, що лексичний і фразеологічний рівні мови наукової літератури характеризує наявність великої кількості термінів відповідних галузей знання. З'ясовано загальні та специфічні особливості термінологічної номінації економічних понять, що сприятиме уніфікації, стандартизації та кодифікації цієї термінології; досліджено проблему асиміляції іношомовних елементів. Проаналізовано синонімію й антонімію в наукових текстах. Зазначено, що у науковому тексті мовні засоби виконують роль кліше. Стереотипи-кліше є готовими словесними формулами та зберігають свою семантику і виразність, слугують характерними ознаками певного стилю чи певної ситуації. Наголошено, що стандартизація термінологічних систем на національному та міжнародному рівнях є необхідною й актуальною, оскільки вона спрямована на вибір термінологічного стандарту та затвердження його як обов'язкового варіанта. Проаналізовано інтернаціоналізми, власне іношомовні слова та запозичення. Зазначено, що науковий дискурс є складною єдністю мовної практики та позамовних факторів, необхідних для розуміння тексту наукового характеру. Важливу роль у мові науки й техніки відіграють міжнародні термінодиниці, оскільки полегшують розвиток науково-технічних зв'язків між країнами. Наголошено, що важливим аспектом класифікації термінологічних одиниць економічної сфери є їхні словотвірні особливості.

Ключові слова: міжнародний термін, науковий стиль, мовна картина світу, стандартизація, наукова мова, науковий стиль, науковий дискурс.

Viktoria TOVSTENKO,

orcid.org/0000-0003-2971-4931

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Business Linguistics

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

(Kyiv, Ukraine) *tovstenko.vika@ukr.net*

MODERN UKRAINIAN SYSTEM OF ECONOMIC TERMINOLOGY AS A COMPONENT THE SCIENTIFIC PICTURE OF THE WORLD

One of the most urgent and difficult problems of Ukrainian linguistics – the formation of economic terminology on a national basis, analyzed the types of lexical borrowing, studied the general features that define the essence of the term as a lexical unit of special, limited functioning; the focus is on terms-standards. General scientific, intersectoral and narrow-branch terms are studied. Emphasis is placed on the main features of scientific language. It is proved that the lexical and phraseological levels of the language of scientific literature are characterized by the presence of a large number of terms in the relevant fields of knowledge. The general and specific features of the terminological nomination of economic concepts are clarified, which will contribute to the unification, standardization and codification of this terminology; the problem of assimilation of foreign language elements is investigated. Synonymy and antonymy in scientific texts are analyzed. It is also noted that in the scientific text language tools play the role of clichés. Cliché stereotypes are ready-made verbal formulas and retain their semantics and expressiveness, serve as characteristic features of a certain style or a certain situation. It is emphasized that the standardization of terminological systems at the national and international levels is necessary and relevant, as it is aimed at choosing a terminological standard and approving it as a mandatory option. Internationalisms, actually foreign words and borrowings are analyzed. It is noted that scientific discourse is a complex unity of language practice and non-linguistic factors necessary for understanding the text of a scientific nature. International terminological units play an important role in the language of science and technology, as they facilitate the development of scientific and technical ties between countries. It is emphasized that an important aspect of the classification of terminological units of the economic sphere is their word-forming features.

Key words: international term, scientific style, linguistic picture of the world, standardization, scientific language, scientific style, scientific discourse.

Постановка проблеми. Терміносистема сучасної української мови є потужною базою, на основі якої формуються, функціонують усі сфери науково-професійної діяльності. Унормування економічної термінології, визначення її ролі у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців будь-якої галузі знань належить сьогодні до кола провідних мовознавчих проблем. Необхідно з'ясувати спільне й відмінне у способах термінологічного номінування економічних понять, що, серед іншого, забезпечить успішну уніфікацію, стандартизацію та кодифікацію цієї термінології, допоможе спрогнозувати тенденції її подальшого розвитку, а також дослідити проблему передавання та засвоєння іншомовних елементів, позаяк новітні запозичення не завжди відповідають фонетичним законам та орфографічним правилам мов-отримувачів.

Аналіз досліджень. Про існування особливого мовного світогляду писали у своїх наукових працях українські мовознавці (Середницька, 2016: 70; Козловська & Товстенко, 2009: 35). Мовна картина світу – це знання у мові та знання про мову, це система понять, характерна для певної мови (Середницька, 2016: 70). Компонентом наукової картини світу є економічна терміносистема. Останнім часом велику увагу приділяють вивченню спеціальних економічних термінологій, передусім визначенню їхніх структурно-семантичних параметрів у економічній термінології та способів номінації понять, також питанням стандартизації та кодифікації економічних термінів (Козловська & Товстенко, 2009; Шарата & Кравченко, 2019). Ґрунтовну структурно-семантичну диференціацію економічної термінології здійснила у своїх наукових працях Т.П. Кравченко. Дослідниця визначила такі шляхи номінації: термінологізацію загальноживаних слів для позначення певного наукового поняття; ретермінологізацію готового терміна економіки; використання наявних у мові словотвірних типів або іншомовних компонентів для утворення нових назв (Шарата & Кравченко, 2019: 130).

Мета статті – дослідити мовну картину світу, проаналізувати терміни із частковою заміною компонентів, оформлені словотвірними засобами мови-реципієнта, та терміни з повним структурним збігом; визначити позамовні та внутрішньомовні причини запозичень, дослідити спільні ознаки, які визначають суть будь-якого терміна як лексичної одиниці спеціального, обмеженого функціонування. Завдання полягає у тому, щоб виробити терміни-еталони, терміни-зразки; стандартизувати термінологічну систему на націо-

нальних та інтернаціональних рівнях. Об'єктом дослідження є економічна терміносистема сучасної української мови.

Виклад основного матеріалу. Сукупність наукових знань, релігійних уявлень, естетичних, художніх і моральних цінностей певного соціуму, котрий проживає на певній території у конкретну історичну епоху, – так визначають картину світу сучасні учені (Середницька, 2016: 70). Думка про існування особливого мовного світогляду була сформульована видатним німецьким ученим В. Гумбольдтом ще на початку XIX ст. Він уважав, що людина стає людиною тільки через мову, у якій діють її творчі першосили, її глибинні можливості, отже, мова – це єдина духовна енергія народу. Мовна картина світу – це знання у мові та знання про мову, тобто мовні знання світу та знання про структуру мови. Мовну картину світу визначають як систему понять, характерну для певної мови, за допомогою якої мовці класифікують, інтерпретують навколишній світ; систему уявлень певного народу, яка є поняттєво усталеною, закріпленою у системі мови, у її граматичних і лексичних особливостях і яка реалізує себе на письмі та в усній мові у кожній мові по-різному (Середницька, 2016: 69). Наукова картина світу – це цілісний образ реальної дійсності, основою якого є система знань, набутих під час вивчення наук про природу, суспільство, мислення.

Традиційно у науковому стилі вирізняють чотири підвиди: суто науковий, науково-популярний, навчально-науковий і науково-діловий (Українська мова, 2004: 403). Останнім часом досить поширеними стали такі підвиди, як науково-інформативний і науково-довідковий. За своїм призначенням і сферою використання кожен із цих підвидів наукового стилю переважає у тому чи тому жанрі (Козловська & Товстенко, 2009: 35): 1) суто науковий стиль – статті у журналах, наукові праці, дисертації, монографії, доповіді; 2) науково-популярний – нариси, книги, лекції, статті; 3) навчально-науковий – підручники, навчальні та методичні посібники, програми, збірники задач, завдань і вправ, лекції, конспекти, навчально-методичні матеріали; 4) науково-діловий – технічна документація (контракти, інструкції, повідомлення про випробування й аналізи, формули винаходів, реферати тощо); 5) науково-інформативний – реферати, анотації, патентні описи; 6) науково-довідковий – словники, довідники, каталоги (Українська мова, 2004: 404).

Уміння чітко визначати мету наукової комунікації й обирати відповідні мовні засоби для створення текстів необхідного комунікативного

спрямування виявляє рівень мовної компетенції учасника комунікації. Наукову мову використовують із пізнавально-інформативною метою у галузі науки та освіти (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Спільною для суспільної, природничої, технічної та іншої сфер уживання наукової мови є орієнтація на книжну лексику, на логічний виклад інформації, застосування класифікаційного підходу до опису наукових об'єктів, використання абстрактних понять, формулювання дефініцій (визначень) (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Лексичний і фразеологічний рівні мови наукової літератури характеризує наявність великої кількості термінів відповідних галузей знання, а отже, виразно іменний характер висловлювання (адже більшість термінологічної лексики – це іменники та інші субстантивовані частини мови) (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Наука оперує не образами, а поняттями, науковий текст насичений абстрактною лексикою (Українська мова, 2004: 403). Загальноживані слова використовують переважно лише в одному з їхніх значень, тобто наявна функціональна однозначність слова. Характерно, що у суто наукових текстах, призначених для фахівців певної галузі, терміни не пояснюють (напр.: *Для гарантованої оплати розрахункових чеків чекодавець бронює кошти на окремому рахунку «Розрахунки чеками» у банку-емітенті. Для цього разом із заявою на видавання чекової книжки чекодавець подає до банку-емітента платіжне доручення для перерахування коштів на рахунок «Розрахунки чеками»*) (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Для наукового стилю характерні точність, відсутність емоційності й експресивного забарвлення, тому синоніми використовують як засіб контекстуального уточнення (*валюта – гроші, грошові знаки, асигнації, банкноти; асигнація – банкнота, кредитка, (кредитний) білет; профіцит – прибуток, зиск, вигода* тощо) (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Напр.: *Процедура приватизації охоплює такі основні елементи: визначення підприємств або їхніх часток (акцій, паїв), що продають громадянам України за приватизаційні сертифікати, а також часток (акцій, паїв), що продають членам трудових колективів за номінальною вартістю*) (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Своєрідним проявом антонімії є наявність термінів, що позначають протилежні явища, процеси. Наукова мова використовує антоніми як засіб відтворення шляху логічних роздумів, як засіб посилення впливу на сприймача інформації (*дохід – витрати, попит – пропозиція, актив – пасив, девальвація – ревальвація, готівковий–безготівковий* тощо) (Товстенко, 2021: 160–161).

У науковій мові вживають інтернаціоналізми, власне іншомовні слова, запозичення. Потрібно звернути увагу на те, що слова іншомовного походження більш характерні для власне наукового стилю (напр.: *ембарго, емісія, реалізація, конкуренція, конвенція, координація, репарація* тощо), а питомі українські – для науково-навчального, науково-популярного його різновидів (напр.: *заборона, випуск, збут, суперництво, угода, погодження, відшкодування* тощо) (Товстенко, 2021: 158). Особливою прикметою мови сучасних науково-технічних термінологічних систем є активне поповнення новими словами, які виконують у науковій мові номінативну функцію (напр.: *іпотека* – позика під нерухомість, *фритредерство* – політика вільної (безмитної) торгівлі, *девальвація* – зниження курсу тощо) (Товстенко, 2017: 121) Цікавим аспектом аналізу наукової мови є словотворення. Суфікси та префікси іншомовного походження утворюють загальні й абстрактні назви дії (напр.: *делістинг, ревальвація, дисбаланс, депонент, менеджмент, синдикат, картель* тощо) (Товстенко, 2017: 121–122), надаючи словам відтінку книжності, а осново- та словоскладання є популярним способом творення нових термінів (напр.: *платоспроможність, позикоотримувач, лізингодавець, собівартість, ціноутворення, кредитоздатність, компанія-донор, компанія-реципієнт, держава-кредитор, держава-рантьє* тощо) (Шарата & Кравченко, 2019: 129).

Свою специфіку наукова мова має на усіх рівнях системи. На морфологічному рівні прагнення до однозначного розуміння викладеного матеріалу спричиняє зменшення ролі дієслів і збільшення кількості іменників (поширені абстрактні та речовинні іменники). Автор наукової праці переважно констатує факти, тому вживані дієслова мають здебільшого форму теперішнього часу. Серед основних характерних ознак наукової мови у синтаксисі переважають складені присудки, означено-особові та безособові односкладні речення тощо. Науковий виклад завжди потребує аргументації авторської думки та виявлення причиново-наслідкових зв'язків, повинен бути логічним і точним, тому для наукових текстів характерні складні й ускладнені речення різних типів. Набір сполучників, особливо підрядних, досить різноманітний; у ролі сполучників часто використовують і прислівникові слова. Перевагу складнопідрядних речень можна пояснити тим, що підрядні конструкції виражають складні причинові, часові, умовні, наслідкові, допустові й інші відношення (Козловська & Товстенко, 2009: 8).

Науковий дискурс є складною єдністю мовної практики та позамовних факторів, необхідних для розуміння тексту наукового характеру. Саме ці фактори дають уявлення про учасників комунікативної ситуації, їхні цілі, умови вироблення і сприйняття повідомлення. У сучасному глобалізованому світі наукова мова є особливим різновидом мови, що функціонує у сфері науки в усній і писемній формах і специфікою якого є формально-логічний спосіб викладення матеріалу, а також уживання спеціальної термінології, використання якої вимагає особливої точності, наявності міркувань, обґрунтування висновків, лаконічності викладу матеріалу, логічної послідовності, смислової завершеності, цілісності (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Тісний взаємозв'язок сучасної науки із професійною сферою суспільної діяльності людини зробили популярним поняття фахової мови – форми сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері.

Сучасний український соціум в освіті, науці, культурі, діяльності державних інституцій послугується українською літературною мовою. Українська літературна мова, з одного боку, стає мовою сучасного інтелектуального дискурсу у країні, з іншого – розширення цієї сфери її функціонування сприяє інтелектуалізації літературної мови, удосконалюючи її спеціальний різновид – мову науки. Термінологія є головним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов. Українська термінологія має низку специфічних проблем, зумовлених історично, а основною потребою сьогодення є створення національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо (Товстенко, 2021: 159).

Основною одиницею, якою оперує мова науки, є, безперечно, термін. Існують спільні ознаки, що визначають суть будь-якого терміна як лексичної одиниці спеціального, обмеженого функціонування, а саме: системність (кожен термін входить до певної терміносистеми, у якій має термінологічне значення, за межами своєї терміносистеми термін може мати зовсім інше значення, пор.: *ножиці цін* – розбіжність рівнів і динаміка цін у сфері міжнародної торгівлі на окремі групи товарів і значення загальнозживаного слова *ножиці*), наявність визначення (напр., дефініцією терміна *аудиторський висновок* є вислів «документ, що містить результати аудиторської перевірки»), тенденцію до однозначності у межах конкретної системи термінів (наприклад, в економічній термінології: *ажіо* – відхилення курсу цінних паперів від їхньої номінальної вартості у бік переви-

щення; *індосамент* – передавальний напис на звороті векселів, чеків та інших цінних паперів; *інфляція* – надмірне проти потреб товарообігу збільшення кількості паперових грошей і їхнє швидке знецінення тощо), відсутність супровідних експресивних значень, стилістичну нейтральність, точність (термін повинен якнайповніше передавати суть поняття, яке він позначає: *короткотерміновий кредит, чекодавець*) (Козловська & Товстенко, 2009: 8); часте використання багатослівних термінів: *міжнародна фінансово-господарська операція, Міжнародне товариство міжбанківських фінансових телекомунікацій* тощо). Термін потрібно вживати лише в одній, зафіксованій у словнику формі, з одним значенням; користуючись терміном, суворо дотримуватися правил утворення від нього похідних форм.

Економічні терміни, як і будь-які інші, не однакові за ступенем спеціалізації їхнього значення. Потрібно пам'ятати про поділ терміноодиниць на три основні групи: 1) загальнонаукові терміни, тобто терміни, уживані практично в усіх галузевих термінологіях (напр.: *система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез* і т. ін.); 2) міжгалузеві терміни, тобто терміни, уживані у кількох споріднених або віддалених галузях (напр.: *амортизація, витрати, санація, приватна власність* і т. ін.); 3) вузькогалузеві терміни, тобто терміни, характерні лише для певної галузі (напр.: *лізинг, банківська гарантія, ажіо, індосант* і т. ін.) (Козловська & Товстенко, 2009: 7). Важливу роль у мові науки й техніки відіграють міжнародні терміноодиниці (*макроекономіка, мікроекономіка, індосамент, овердрафт, пан'європейський, дифляція, іпотека* тощо), оскільки полегшують розвиток науково-технічних зв'язків між країнами. За допомогою міжнародних терміноелементів легко побудувати термін тоді, коли з національних терміноелементів створити короткий і точний термін не вдається. Міжнародні терміноелементи легко поєднуються між собою і сприяють подальшому терміноутворенню (Товстенко, 2021: 159). (напр.: *аміл-, амфі-, гемі-, гента-, гетер(о)-, гіпер-, гіст(о)-, ди (ді)-, диз-, екс-, контра-, -локація, мега-, пан-, полі-, пост-, псевдо-, синхро-, -тек(а), уні-, -фікація* тощо).

Текст є продуктом професійного, зокрема економічного, текстотворення, продуктом конкретної історичної епохи, а як явище мовної та позамовної дійсності – складним феноменом, який бере участь у комунікації, допомагає зберігати й передавати інформацію у просторі та часі. Основні текстові елементи: назва, рубрикація (зміст), перший рядок і останній абзац, які

не тільки закладають інтригу творчого пізнання, а й стають концептуальною основою, стрижнем, що підтримує все дослідницьке навантаження (Козловська & Товстенко, 2009: 35). Мову і стиль наукового дослідження характеризує чіткість, використання притаманного окремій галузі науки поняттєвого апарату. У науковому тексті лаконічність, зрозумілість, прозорість думки й оригінальність ідеї повинні збігатися з чіткою мовою, короткими фразами, продуманою формою. На лексичному рівні необхідно вживати загальновідомі слова, уникати двозначності, не вживати запозичення там, де можна скористатися питомим словом; на морфологічному рівні – не нагромаджувати іменники, не заміняти дієслова віддієслівними іменниками (Козловська & Товстенко, 2009: 7), уживати різні частини мови; на синтаксичному рівні – не розтягувати фрази, не розривати думку довгими вставними конструкціями, обмежувати кількість підрядних речень, не захоплюватися пасивними зворотами, дотримуватися порядку слів; на композиційному – не порушувати послідовності викладу, продумувати логічно-граматичну структуру тексту (Козловська & Товстенко, 2009: 7–8). Варто звернути увагу на те, що текст наукового дослідження чи науковий текст поділяють на пропорційні, логічні, внутрішньо завершені частини (розділи, підрозділи, пункти, параграфи, абзаци), де легко встановити причиново-наслідкові зв'язки (Українська мова, 2004: 680). Одним із сучасних різновидів оформлення тексту є гіпертекст (від грец. «підвищення, надмірність» і «текст») – надтекст, текст вищого рівня, в основі якого лежить принцип нелінійності, вибірковості із системи текстових повідомлень на рівні глобальної мережі.

Часто у науковому тексті мовні засоби виконують роль кліше, якими зручно користуватися, конструюючи ту чи ту думку. Кліше (фран. *cliche*, від *clicher* – робити відбиток, стереотипувати) – мовний засіб, стандартний зворот, регулярно повторюваний у певних умовах і контекстах; мовний стереотип із позитивною функцією: *ринкова економіка, установити контроль, матеріальне благополуччя, ринкові реформи* тощо (Козловська & Товстенко, 2009: 36). Стереотипи-кліше є готовими словесними формулами, які економлять мовні зусилля та полегшують спілкування (напр., *згідно з ухвалою, за наказом* і т.п.). Стереотип – слово, мовний зворот, що повторюється без змін, автоматично, як усталена формула, мовний шаблон; трафарет (Козловська & Товстенко, 2009: 35–36). На відміну від штампа, котрий характеризує «стертість» лексичного значення, заяложеність, кліше є

конструктивними одиницями мовлення, що відображають у свідомості часто повторювані явища дійсності, зберігають свою семантику і виразність, слугують характерними ознаками певного стилю чи певної ситуації (форми привітання, прощання, пробачення, зачини та кінцівки казок, словесні рамки документів тощо) (Козловська & Товстенко, 2009: 36). Швидка відтворюваність кліше, їх автоматизм, мовна економність полегшують комунікативний процес. Їх використовують здебільшого у писемному діловому мовленні. Поява кліше пов'язана із частотністю та повторюваністю ситуацій (Козловська & Товстенко, 2009: 36). За цих умов навколо стрижневого слова утворюється відносно постійний набір контекстуальних елементів у мовленні, що набувають звичності у називанні та звучанні. Такі сполуки слів перетворюються на стандартні (Козловська & Товстенко, 2009: 35–36). Подібно до фразеологізмів вони відтворюються у мовленні та починають функціонувати як одиниці мови, але в них немає семантичних зсувів, як у фразеологічних одиниць, зв'язок компонентів вільний, як і у вільних синтаксичних словосполученнях (Козловська & Товстенко, 2009: 36). Тому такі сполучення вважають явищем перехідного типу, що поєднує у собі властивості вільного синтаксичного словосполучення та фразеологічної одиниці. Сюди зараховують вільні синтаксичні словосполучення, для яких характерна тимчасовість існування як готових формул мови: *входити в коло інтересів, гуманний акт, екстремальна ситуація, користуватися великим попитом, перехідний період, плінність кадрів, боротьба із злочинністю, соціальна програма, захист національних меншин, ринкові відносини, мораторій на смертну кару* та ін. (Українська мова, 2004: 255). До мовних кліше належать конструкції, побудовані за відповідними моделями словосполучень, зрідка речень, які функціонують переважно в інформаційних жанрах засобів масової інформації й часто відтворюються у мові. Вони виконують роль стандарту, забезпечують найповнішу інформацію й економлять мовлення (Українська мова, 2004: 255). Це переважно сталі словосполучення, актуалізовані на сучасному синхронному зрізі. Такі мовні звороти за необхідності вживають у функції готових формул. Наприклад: *сфера обслуговування; підтримувати дипломатичні відносини; всенародне обговорення* (Українська мова, 2004: 255); *ринкові реформи; факти – неспростовна річ; одержувати інформацію*.

Коли кліше бездумно переносять в усне мовлення, тоді ми маємо справу з таким його негативним явищем, яке і зветься штампом. Наприклад: *На сьогоднішній день питання слабо підняте і*

висвітлене...; Заслуговує бути відзначеною така ініціатива...; Подібні факти мають місце на ряді підприємств... та ін. Штамп (нім. *Stampe*, від італ. *stampa* – відбиток, друк) – художній прийом або зворот мови, що багаторазово повторюється без творчого осмислення; вислів, який механічно відтворюють; трафарет; шаблон; мовний стереотип із негативним забарвленням (Українська мова, 2004: 806). Стереотипи-штампи – слова та словосполучення зі стертим лексичним значенням чи експресивністю, які виникли внаслідок втрати образності чи механічного перенесення кліше ділового стилю, термінологічних сполук у неприродне для них середовище (*розвідники земних надр, трудівники полів, взяти до відома, зустрітися з метою обговорення питання, дати путівку в життя* тощо) (Козловська & Товстенко, 2009: 36). Користування штампами призводить до беззмістовності фрази, до «вивітрювання» конкретного змісту. Штамп знищує живе слово, цікаву думку, вони не мають ні інформативної, ні експресивної цінності. Втрата нормативності особливо помітна там, де повинна переважати індивідуальна манера письма. У такому разі без потреби вжиті канцелярські вислови *за рахунок; у зв'язку з; згідно з; у результаті; у силу; з метою* та ін., іменники віддієслівного походження на зразок *забезпечення виконання завдання негативно впливають на сприймання* (Козловська & Товстенко, 2009: 37). Наприклад: *При впровадженні внутрішньогосподарського розрахунку ефективність колективного підряду підвищується, оскільки головне завдання останнього – забезпечення отримання максимальної кількості продукції при найменших затратах* (газ.). Головною причиною породження штампів є відсутність в авторській мові тих засобів, які допомагають швидко, зручно й економно висловити думку, тому спостерігається нанизування кількох абстрактних слів, розташованих поряд: *питання підвищення; забезпечення виконання; здійснення завдання; виконання зобов'язання* (Козловська & Товстенко, 2009: 36–37). У таких випадках найкраще один із іменників (перший) замінити інфінітивом: *забезпечити виконання; виконати зобов'язання*. Слово *питання* варто випускати (Козловська & Товстенко, 2009: 37). Іноді в основу таких словосполучень уводять слова *робота, боротьба, експеримент, дослідження* та ін., за якими використовують не властивий загальнонародній мові прийменник *по*. Повторюючись у багатьох словосполученнях, він також штампує мову: *робота по впровадженню..., боротьба по винищенню..., експеримент по застосуванню..., дослідження по*

ліквідації..., які треба замінювати словосполученням із прийменником *з* або зовсім змінювати (*упроваджувати, винищувати, експеримент із застосування, дослідження з ліквідації*) (Козловська & Товстенко, 2009: 37). Одні й ті самі слова-означення, що додаються часто до іменників у мовних кліше, також бувають штампами: *мати велике значення; відігравати важливу роль; приділяти значну увагу; склалися певні стосунки; викликають значний інтерес; у даний час* та ін. (Козловська & Товстенко, 2009: 37). Особливо невиразні означення *певний і даний*, які потрібно замінювати конкретними прикметниками та займенниками: *невеликий, незначний, цей*. Не сприяють чіткому висловленню думки слова або цілі вислови, що суперечать логічному зв'язку: *більша половина (треба більша частина); у березні місяці; живопліт з кущів; озима пшениця, посіяна восени* тощо (Українська мова, 2004: 806). Штампами вважаються й логічні прокладки, якщо вони часто повторюються і не несуть ніякої інформації, наприклад: *треба сказати; необхідно зазначити; потрібно відзначити; гадаємо* та ін. (Українська мова, 2004: 806). Штампи трапляються у мовленні на всіх рівнях – фонетичному, лексичному, фразеологічному, словотворчому, морфологічному й синтаксичному, тому їх виявлення і боротьбу з ними потрібно розглядати у кожному конкретному випадку (Українська мова, 2004: 806).

Логіка наукового дослідження тісно пов'язана з пошуком найбільш вдалого мовного вираження наукової думки, ідеї. Мовні пошуки вченого «народжують» нове поняття, стають поштовхом до нових наукових ідей. Тому за всієї стандартизованості мови сучасних наукових текстів актуальним сьогодні є розуміння наукового стилю як сукупності індивідуальних мовних стилів дослідників, котрі постійно творять власні тексти. У мові економічної науки закріплено комплекс наукових знань, тобто вона є складником національної (української) мовної картини світу. Найбільш впливовим фактором її становлення є наявність наукової традиції у цій галузі наукових знань про світ, тобто традиції як практичних досліджень частини об'єктивної дійсності, так і теоретичних узагальнень з метою отримання нових знань про неї.

Висновок. Увага до термінології та її розбудови на власній мовній основі, ступінь опрацювання та впорядкування, стан і глибина наукового вивчення – це показники рівня розвитку держави, національної свідомості загалом і економічної свідомості зокрема, національної культури у конкретних її проявах. У сучасному глобалізованому

світі особливо важливою є необхідність стандартизації термінології, тобто вироблення термінів-еталонів, термінів-зразків, унормування термінології у межах однієї країни (якщо це національний стандарт) або у межах групи країн (якщо це міжна-

родний стандарт). Сучасна українська економічна термінологія є компонентом наукової картини світу. Стандартизація термінологічних систем спрямована на вибір термінологічної норми та її затвердження як обов'язкового варіанта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козловська Л.С., Товстенко В.Р. Культура наукової мови : навчально-методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2009. 83 с.
2. Середницька А.Я. Відмінності між мовною і концептуальною картинами світу з погляду сучасного мовознавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2016. № 21. Т. 1. С. 69–71.
3. Товстенко В.Р. Адаптація іншомовних економічних термінів у сучасній українській літературній мові. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія «Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)»*. Вип. 9. 2017. С. 116–125.
4. Товстенко В.Р. Динамічні процеси в сучасній українській економічній терміносистемі. *Нова філологія*. 2021. № 81. Т. II. С. 155–163.
5. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Заблук М.П. та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. 2004. 824 с.
6. Шарата Н.Г., Кравченко Т.П. Термінологічна номінація понять аграрного сектора економіки. *Молодий вчений*. № 3 (67). 2019. С. 128–132.

REFERENCES

1. Kozlovs'ka L.S., Tovstenko V.R. Kul'tura naukovoï movy: navch. metod. posib. [Culture of scientific language: teaching method. way]. Kyiv: KNEU. 83p. [in Ukrainian].
2. Serednyts'ka A.Ya. Vidminnosti mizh movnoyu i kontseptual'noyu kartynamy svitu z pohlyadu suchasnoho movoznavstva. [Differences between linguistic and conceptual pictures of the world in terms of modern linguistics]. Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Philology. 2016. № 21. Volume 1. pp. 69–71 [in Ukrainian].
3. Tovstenko V.R. Adaptatsiya inshomovnykh ekonomichnykh terminiv u suchasniy ukrayins'kiy literaturniy movi. [Adaptation of foreign economic terms in modern Ukrainian literary language]. Scientific journal of NPU named after M.P. Dragomanov. Series Philological Sciences (Linguistics and Literary Studies). Issue 9. 2017. pp. 116–125 [in Ukrainian].
4. Tovstenko V.R. Dynamichni protsesy v suchasniy ukrayins'kiy ekonomichniy terminosystemi. [Dynamic processes in the modern Ukrainian economic terminology]. New philology. 2021. № 81. Vol. II. pp. 155–163 [in Ukrainian].
5. Ukrayins'ka mova. Entsyklopediya [Ukrainian language. Encyclopedia]/ Editor: Rusanivsky V.M., Taranenko O.O., Zablyuk M.P. etc. Kyiv: Ukrainian Encyclopedia Publishing House. M.P. Bazhana. 2004. 824 p. [in Ukrainian].
6. Sharata N.H., Kravchenko T.P. Terminolohichna nominatsiya ponyat' ahrarnoho sektora ekonomiky [Terminological nomination of concepts of the agricultural sector of the economy]. Young scientist. № 3 (67). pp. 128–132 [in Ukrainian].